

فروع مهر

شرح رساله حقوق امام سجاد علیه السلام

استاد علی فروغی

سرشناسه	: فروغی، علی، ۱۳۴۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: فروغ مهر در شرح رساله حقوق امام سجاد علیه السلام/نویسنده علی فروغی؛ مدیر هنری محمدحسین عاملی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۹۸.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۹۰۵۶-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۴۲۷-۴۲۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: علی بن حسین (ع)، امام چهارم، ۲۸ - ۹۴ق. رساله الحقوق -- نقد و تفسیر
موضوع	: Ali ibn Hosayn, Imam IV. Resalah al- Hoquq -- Criticism and interpretation
موضوع	: احادیث اخلاقی
موضوع	: Hadiths - Ethics
شناسه افروده	: حاج عاملی، محمدحسین
شناسه افروده	: علی بن حسین (ع)، امام چهارم، ۲۸ - ۹۴ق. رساله الحقوق، شرح
شناسه افروده	: Ali ibn Hosayn, Imam IV. Resalah al- Hoquq
رده بندی کنگره	: BP۲۳۸
رده بندی دیویی	: ۲۱۸/۲۹۷
شماره کتابشناسی	: ۶۰۳۰۴۷۵

نام کتاب: فروغ مهر (در شرح رساله حقوق امام سجاد علیه السلام)

تالیف: علی فروغی

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد - نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

چاپخانه: شمسه خوش نگار - صحافی: شمس

مدیر هنری: محمد حسین عاملی

قیمت: ۵۲۵,۰۰۰ ریال

انتشارات اسلامی

تهران - خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخر رازی، خیابان شهید نظری غربی، کوی فرزانه، پلاک ۸

تلفنهای تماس: ۶۶۴۰۵۲۵۱-۶۶۴۰۵۵۵۳

شابک: ۵-۵۶-۹۷۸-۶۰۰-۵۴۹۰

فهرست

۱۱	پیش‌گفتار
۳۰	مقدمه
۴۲	جایگاه رساله حقوق
۴۹	تبیین سرفصل‌های رساله حقوق
۴۹	حق الله
۵۰	فرق عبادت و عبودیت
۵۱	حق الناس
۵۲	مُفلس در قیامت
۵۷	آشنایی اجمالی با شخصیت امام سجّاد علیه السلام
۵۸	تبیین جایگاه امام معصوم
۵۹	امام معصوم، انسان خضرپرور
۶۰	امام سجّاد علیه السلام مشهود در قله معرفت به خدا
۶۰	جامعیت علمی امام سجّاد علیه السلام
۶۱	علّت نامگذاری حضرت علیه السلام به زین العابدین
۶۳	عبادت و ظهور آثار بندگی در زندگانی امام سجّاد علیه السلام
۶۵	هزار رکعت نماز در طول شبانه روز
۶۶	عبادت‌ترین امام بعد از علی بن ابی طالب علیه السلام
۶۷	ریاضت و سخت‌کوشی در عبادت
۶۸	عبودیت محضه امام سجّاد علیه السلام
۷۱	اُنس قرآن ناطق با قرآن صامت
۷۱	امام سجّاد علیه السلام مظهر مهر و محبت خداوند رحمان و رحیم
۷۲	نمونه‌هایی از مهرورزی سیدالساجدین علیه السلام

۷۲	پناه دادن به دشمن
۷۲	هم غذا شدن با جذامیان
۷۲	بخشیدن و درگذشتن از دشمن
۷۳	رأفت و رحمت نسبت به خادمان
۷۳	مهرورزی نسبت به حیوانات
۷۴	حلم و صبر زین العابدین علیه السلام
۷۴	نمونه هایی از حلم امام سجاده علیه السلام در روایات
۷۴	صبر در مقابل ناسزاگویی
۷۵	صبر بر اهل انگاری کنیز
۷۶	صبر بر خدای خادم
۷۶	اشعار مرزوق در فضیلت حضرت زین العابدین علیه السلام
۷۸	امام سجاده علیه السلام در کلمات اهل سنت
۸۰	کلیاتی در مباحث اخلاق و سرفروشی
۸۰	گستره ربوبیت الهی از کویرتا تنش (نگاه نغز)
۸۱	انسجام نظام آفرینش
۸۳	توحید خالق
۸۵	توحید ربوبی
۸۷	پیوند تام توحید ربوبی و توحید خالق
۸۸	مراحل تدبیر الهی
۸۸	جامعه احسن محصول نظام احسن
۹۰	عجز عقل جزئی از پاسخ گویی
۹۳	دین برنامه اصلی تکامل
۹۵	نارضایتی از حیات، نتیجه امتناع از پذیرش ربوبیت الهی
۹۸	راز دستورات عبودی
۱۰۱	ارتباط بانگ خروس با عالم غیب
۱۰۲	دین، هماهنگ کننده زندگی با فطرت
۱۰۳	ارتباط سالم و بدون تنش با نظام تکوین
۱۰۶	انسان ربانی
۱۰۸	دو ویژگی و خصیصه اصلی در انسان ربانی
۱۰۸	۱. شدت اتصال به رب
۱۰۹	۲. شدت اتصال به خلق
۱۰۹	اثمه اطهار علیه السلام مصداق اتم انسان ربانی
۱۱۲	برخی فضائل انسان ربانی

۱۱۴	توجه انبیاء و اولیاء علیهم السلام به اسم رب
۱۱۵	حضرت آدم علیه السلام
۱۱۵	حضرت نوح علیه السلام
۱۱۷	حضرت ابراهیم علیه السلام
۱۱۹	حضرت موسی علیه السلام
۱۲۱	حضرت شعیب علیه السلام
۱۲۲	حضرت یوسف علیه السلام
۱۲۴	حضرت سلیمان علیه السلام
۱۲۵	حضرت ایوب علیه السلام
۱۲۵	حضرت زکریا علیه السلام
۱۲۶	حضرت عیسی علیه السلام
۱۲۶	حضرت خاتم النبیین صلی الله علیه و آله
۱۳۰	جناب ذو القرنین علیه السلام
۱۳۱	جناب لقمان علیه السلام
۱۳۲	زندگی کوثر در سایه ربوبیت اهی
۱۳۵	ضرورت نیاز به وسائط فیض
۱۳۸	ولایت مسیر کمال انسان
۱۴۱	ماجرای دوستی مفضل بن عمر با کبوتر بازان
۱۴۳	ساختار شخصیتی انسان
۱۴۳	۱. اعتقاد
۱۴۸	انسان کامل یا کلمه طیبه
۱۴۹	سعید بن جبیر سایه نشین شجره طیبه ولایت
۱۵۷	۲. اخلاق
۱۶۰	اثر اخلاق در تکوین
۱۶۱	۳. عمل
۱۶۶	آرایشگر حقیقت انسان، عقیده، عمل و اخلاق
۱۷۰	تکلیف ما در مقام عمل
۱۷۳	رابطه ایمان با عمل
۱۷۶	حسرت روز قیامت
۱۷۹	عمل الگوساز است
۱۸۱	پیوند دین داری با دین دانی
۱۸۳	دو نوع نگرش نسبت به هستی
۱۸۳	۱. نگرش مادی

۱۸۵	۲. نگرش معنوی
۱۸۶	مرز شناسی و مرزبانی در دین
۱۸۹	سلوک الی الله مرهون تصحیح عقیده، اخلاق و عمل
۱۹۰	شخصیت توحیدی ابرار
۱۹۱	ویژگی های اعتقادی ابرار
۱۹۱	ویژگی های اخلاقی ابرار
۱۹۲	ویژگی های رفتاری ابرار
۱۹۳	حیات برین، پیام آسمانی دین
۱۹۵	مراتب حیات
۱۹۵	سیرتکو
۲۰۲	سیرتشرعی
۲۰۷	حیات حقیقی پرواز در شعاع در محبوب
۲۱۲	حیات انسانی مقدم بر حیات ابرار
۲۱۴	فطرت منشأ خداگرایی
۲۱۵	۱. نظریه ترس و جهل
۲۲۱	۲. نظریه فقر اقتصادی
۲۲۲	۳. نظریه تقلید
۲۲۳	۴. نظریه عقده های روانی
۲۲۳	۵. نظریه میل فطری
۲۲۵	شاخصه های مسائل فطری
۲۲۶	واژه شناسی فطرت
۲۳۴	دین احیاگر فطرت
۲۳۵	اقرار بنی آدم به توحید در عالم ذر
۲۳۹	سز اخذ میثاق از بین آدم در عالم ذر
۲۴۱	حکمت امر به تذکر پیامبر در آیه میثاق
۲۴۲	گرایش فطری انسان به بندگی
۲۴۴	حکایتی در باب معرفت فطری
۲۴۸	فطرت زبان مشترک انباء بشر
۲۴۸	توحید، زیربنای حیات انسان
۲۴۹	دعوت انبیاء علیهم السلام به ربوبیت الهی و عبودیت انسان
۲۵۱	دعوت انسان برای بازگشت به وطن حقیقی خود
۲۵۷	متن رساله حقوق
۲۶۳	حق الله

۲۶۳	مقدمه
۲۶۸	لزوم کسب معرفت به خدا
۲۶۸	پیوند معرفت با محبت
۲۷۱	معرفت به خدا فلسفه آفرینش
۲۷۲	۱. آفرینش مظهرنمایش قدرت و علم خداوند
۲۷۵	۲. آفرینش جلوه‌گاه رحمت خداوند
۲۷۷	۳. عبادت راه وصول به معرفت و هدف خلقت
۲۷۹	عبودیت؛ فلسفه هبوط و رجوع انسان
۲۸۰	محصولات معرفت به خدا
۲۸۳	تحمل رخها رضیافت بلا
۲۸۳	شناخت سوطن اصل انسان
۲۸۴	تفاوت مراتب مغزرت یا تبه به مراتب معرفت
۲۹۱	پیوستگی معرفت و عمل
۲۹۷	معرفت، قدم اول در ادای حق الله
۳۱۳	معرفت به توحید
۳۱۴	مراحل معرفت به حق تعالی در کلام امیرالمومنین (علیه السلام)
۳۱۶	برهان فسخ عزائم یکی از راه‌های کسب معرفت به توحید
۳۱۹	معرفت محور تمام کمالات
۳۲۰	مراحل راه یابی به توحید
۳۲۴	کمال انقطاع، سر دستورات عبودی
۳۲۷	مراتب معرفت به توحید
۳۳۱	طرق معرفت به توحید
۳۳۱	۱. برهان (علم حصولی)
۳۳۶	فاصله طریق برهان با حقیقت
۳۳۸	۲. عرفان (علم حضوری)
۳۳۹	راه‌های معرفت شهودی
۳۳۹	۱. شناخت نفس
۳۴۴	۲. شناخت خدا به خدا
۳۴۸	تأملی در آیه ۵۲ سوره مبارکه فصلت در معرفت خدا به خدا
۳۵۵	تمثیل به داستان یوسف (علیه السلام) برای تبیین طریق دوم
۳۶۲	۳. شناخت خدا به معرفت کمالین الهی
۳۷۳	تطبیق وجه الله بر مقام نورانیت
۳۷۸	امام معصوم (علیه السلام) سر مستتر

۳۸۱	ره آورد شناخت امام به مقام نورانیت
۳۸۴	اهل بیت علیهم السلام، پدران معنوی عالم
۳۹۲	لزوم توجه به مقام نورانیت ائمه علیهم السلام در اعمال شرعیّه
۳۹۵	مکاشفه حضرت آیت الله بهجت علیه السلام در حرم امام رضا علیه السلام
۳۹۶	مکاشفه آیت الله بهلولانی علیه السلام در حرم امام رضا علیه السلام
۳۹۷	مراتب عابدان براساس معرفت
۳۹۸	۱. تاجران حریص
۴۰۱	۲. بردگان خائف
۴۰۲	۳. آزادگان محب
۴۰۸	آثار عباد، محبت
۴۰۸	۱- عبادت استیت بخشن
۴۱۱	۲- پاک کننده از اغیار
۴۱۳	۳- انقلاب در ماهیت انسانیت
۴۱۴	۴- محبت، مقدمه ورود به امام رعدی
۴۱۷	آثار محبت به الله در کلام امیرالمؤمنین علیه السلام
۴۱۹	برخی از ثمرات معرفت خدا
۴۱۹	۱- رسیدن به نفس مطمئنه
۴۲۰	۲- دست یابی به شور مشتاقین
۴۲۶	۳- مستجاب الدعوه شدن
۴۲۸	۴- کشف حقایق غیبی
۴۳۲	مانع اصلی اثرگذاری معرفت
۴۳۷	کتابنامه

پیش‌گفتار

از آنجا که انسان موجودی کمال دوست است و همیشه به دنبال جلب و دست‌یابی به منفعت بوده؛ پی‌بردن به اهمیت یک چیز؛ به ویژه در مسائل نظری سبب غلیان قوه انگیزشی در وجود انسان برای دست‌یافتن به آن مهم می‌شود و تا زمانی که اندیشه انسان درک صحیحی از اهمیت یک شیء نداشته باشد؛ نمی‌توان انتظار عمل و حتی نیل و میل بدان را از او متوقع بود. از این رو باید دانست که تفسیر حیات و پرده‌برداری از حقیقت آن نیز از جمله مسائلی است که ابناء بشر، هر دایره به دنبال آن بوده و هست. پی‌بردن به مفهوم حیات حقیقی؛ درک ابتدا و انتهای آن؛ و فهم اینکه آیا حیات این حیات مادی که در آن، برای شناسایی هر انسانی، شناسنامه‌ای تهیه می‌شود حیات دیگری هم وجود دارد؟ یا همین حیات شناسنامه‌ای، می‌تواند شناسای حقیقت انسان باشد؟

اهمیت و کارآمدی این مسأله زمانی روشن می‌شود که درمی‌یابیم؛ انسان الهی همواره در اعصار و امصار گوناگون، حیات بشر را به دو دسته مادی و معنوی تقسیم نموده‌اند. خدای متعال نیز در لسان وحی ضمن تقسیم حیات، به مادی و اخروی، زندگی براساس حیات مادی و شناسنامه‌ای را مردود شمرده و بشر را متنبه می‌کند تا مبادا! در اثر غفلت، امر براو مشتبه گشته و حیات خود را به زندگی شناسنامه‌ای محدود سازد.

(اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ تَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَنُفْرًا مُّضْفَرًا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ)^۱

بدانید زندگی دنیا تنها بازی و سرگرمی و تجمل پرستی و فخرفروشی در میان شما و افزون طلبی در اموال و فرزندان است، همانند بارانی که محصولش کشاورزان را در شگفتی فرو می برد، سپس خشک می شود به گونه ای که آن را زرد رنگ می بینی سپس تبدیل به کاه می شود! و در آخرت، عذاب شدید و مغفرت و رضای الهی است و (به هر حال) زندگی دنیا چیزی جز متاع فریب نیست.

این آیه شریف، ضمن اشاره به مراحل پنج گانه حیات طبیعی (کودکی، نوجوانی، جوانی، میان سالی، پیری) آن را به لهو، لعب، زینت، تفاخر و تکاثر تفسیر نموده که همه این مراحل رهن انسان در صعود به منزل حقیقی به شمار می روند. در واقع، خدای متعال با این بیان انسان را بوجه این نکته می سازد که حیات مادی، جز این آثار پنج گانه، چیز دیگری در پی ندارد؛ و برخلاف از بزرگان هر کدام از این موانع را به مرحله ای از مراحل حیات طبیعی آدمی اختصاص داده اند؛ یعنی کودک است رهن رشد او لعب است و نوجوان را لهو و جوان را زینت و میانسال را تفاخر. زیرا تکمیل رشد باز می دارد و نمی گذارد ثمره ی حیات حقیقی را بجشد.

از طرفی، خدای متعال در مقابل حیات طبیعی، سخن از دعوت خدا و پیامبر ﷺ به حیات حقیقی را به میان آورده و می فرماید:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ)^۱

«ای کسانی که ایمان آورده اید! دعوت خدا و پیامبر را اجابت کنید هنگامی که شما را به سوی چیزی می خواند که شما را حیات می بخشد! و بدانید خدا بین انسان و قلب او حائل می شود و همه شما (در قیامت) نزد او گردآوری می شوید».

آیه فوق حیات حقیقی را در گرو اجابت دعوت خدا و رسولش معرفی می نماید. حال باید بررسی نمود که اولاً؛ آن امری که خدا و رسولش، انسان را به آن دعوت می کنند تا زندگی حقیقی به انسان ببخشد، کدام امر است؟ و ثانیاً؛ حیاتی که در (يُحْيِيكُمْ) وارد شده، کدام حیات است؟ و ثالثاً؛ مقصود از زنده کردن مؤمنان چیست؟

پاسخ به این سوالات بستگی به معنای «ما» موصوله در عبارت (لِمَا يُحْيِيكُمْ) دارد؛ و

در معنای آن چندین احتمال وجود دارد:

احتمال اول: جهاد و شهادت در راه خدا؛ چرا که در سوره آل عمران شهدا را زنده و روزی گیرنده در نزد خود معرفی می نماید:

(لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ)^۱

هرگز گمان مبر کسانی که در راه خدا کشته شدند، مردگانند! بلکه آنان زنده اند، و نزد پروردگارشان روزی داده می شوند.

احتمال دوم: ایمان؛ به دلیل اینکه در سوره انعام، ایمان را موجب حیات قلب و کفر را عامل مرگ معرفی می فرماید:

(أَوَمَنْ كَانَ مَيِّتًا أَثْبَيْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا ذَلِكَ رِيبٌ لِّلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)^۲

آیا کسی که مرده بود پس او را زنده کردیم، و نوری برایش قرار دادیم که با آن در میان مردم راه برود، همانند کسی است که در ظلمت ها باشد و از آن خارج نگردد؟! این گونه برای کافران، اعمال (زشتی) که انجام می دادند، آیین شما، (و زیبا جلوه کرده) است.

هم چنین است در سوره مبارک یس که می فرماید:

(لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ)^۳

حیات را در مقابل کفر قرار داده است، چون کفر مانع از حیات ایمان است، پس حیات را مساوی با ایمان معنا کرده است.

امیر المومنین علیه السلام فرمود:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَا قَلْبِي بِالْإِيمَانِ»^۴

حمد و ستایش خدایی را که هر شیء زنده را از آب آفریده است و حمد خدایی را که قلب من را به ایمان زنده کرد.

در این دعا ایمان به آب تشبیه شده و همان گونه که آب مایه حیات در عالم ماده بوده؛ ایمان هم مایه حیات قلب و روح آدمی در عالم معنا معرفی شده است.

۱. آل عمران، ۱۶۹.

۲. انعام، ۱۲۲.

۳. یس، ۷۰: «تا افرادی را که زنده اند بیم دهد (و بر کافران اتمام حجت شود) و فرمان عذاب بر آنان مسلم گردد!»

۴. مصباح المتعبد، ج ۱، ص ۲۹۸.